

AVA – Szavazás akadálymentesen

Jelentés a választások
akadálymentességéről az európai vak
és gyengénlátó szavazók
szemszögéből



The voice of blind and partially sighted people in Europe

ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS

A Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ egyezmény (UNCRPD) arra kötelezi a részes államokat, hogy “másokkal azonos szinten garantálják a fogyatékossgal élő személyek számára politikai jogaik gyakorlását”. Ez magában foglalja a választásokon történő részvételt, ami az európai politikai élet egyik legelismertebb része. Mégis, a napjainkban Európa-szerte alkalmazott általános választási modell – a kedvenc jelöltnek vagy pártnak egy szavazólapon történő megjelölése – a 30 millió európai látássérült választópolgár zömét kizárja ebből a politikai alapjogból.

A probléma megoldatlansága miatt egyre több írásos anyag születik, jellemzően nemzetközi szervezetek kiadásában. Bár ezek a kutatások érdemben tesznek hozzá a fogyatékossgal élő személyek politikai jogairól szóló vitákhoz, mindazonáltal három területen is hiányosságokat mutatnak. Először is, az európai országok nem teljes körével foglalkoznak. Másodsor, a jogi és technológiai háttér dinamikus változása miatt ezek a jelentések gyorsan aktualitásukat veszítik. Harmadsor, a legtöbb kiadvány a konkrét teendők megfogalmazásához túl általános.

A fenti hiányosságok kiküszöbölése érdekében ez a jelentés a politikai részvételnek csak egy szűk részterületét, a szavazatok leadását vizsgálja, 45 európai ország vak és gyengénlátó szavazópolgárainak szemszögéből. Alapkérdése az, hogy milyen módon lehet a választásokat akadálymentesen megszervezni úgy, hogy biztosított legyen a vak és gyengénlátó szavazók másokkal azonos alapú politikai részvétele. Ennek megfelelően a jelentés beazonosítja a politikai döntéshozók számára a látássérült embereknek az akadálymentes hozzáféréssel, a politikai részvétellel és a dizájnnal kapcsolatos speciális igényeit.

A jelentés egy 45 ország normál választásokra és népszavazásokra vonatkozó jogszabályait áttekintő elemzésen, az Európai Vakok és Gyengénlátók Szövetsége (EBU) 24 tagországának bevonásával végzett egyik felmérésén és egy a fennmaradó országokra kiterjedő, másodlagos források alapján elvégzett kutatáson alapul. A jelen beszámoló értelmezése szerint egy szavazási mód akkor tekinthető akadálymentesnek, ha biztosított az, hogy bármely látássérült szavazópolgár minden más szavazóval azonos alapon, önállóan, külső segítség igénybevétele nélkül és titkosan tudja leadni a szavazatát.

A jelentés hét különböző, legalább egy európai országban alkalmazott szavazási módszert véleményez. A szavazás általános módja a vizsgálatba bevont mind a 45 országban a papír alapú szavazatleadás. Két kivételtől eltekintve, a vizsgált 45 ország mindegyikében engedélyezett a segítővel történő szavazás. 20 ország engedélyez a szavazópolgárok különböző csoportjai számára korai szavazást lehetővé tevő, egyéb szavazatleadási módszereket. A szavazóhelyiségen kívüli, belföldről postai úton történő szavazás 10 országban lehetséges, míg a mozgóurnás szavazásra 20 országban van lehetőség. Szavazósablonos szavazás 14 országban áll rendelkezésre, míg a meghatalmazott útján történő szavazás lehetősége 5 országban biztosított. Az elektronikus szavazás gyakorlatát csak négy országban alkalmazzák. Az EBU-felmérésre érkezett válaszokból világosan kitűnik, mekkora különbség van a látássérült személyek számára rendelkezésre álló lehetőségek és az általuk preferált szavazási módok között. 79% az elektronikus szavazást, 71% az internetalapú, míg 67% a szavazósablonnal történő szavazást részesítené előnyben.

Az EBU szakértői számos, a jelenlegi szavazatleadási módok kapcsán felmerülő nehézségről is beszámolnak. Az egyenlő hozzáférést akadályozza, ha egy országon belül az egyes választásokra nem mindig ugyanazok a választójogi szabályok érvényesek, mivel ezáltal kevésbé valószínű, hogy a szavazásban közreműködő és annak lebonyolításáért felelős tisztviselők tisztában vannak minden vonatkozó rendelkezéssel, és azokat megfelelően végre is tudják hajtani. A szavazólappal kapcsolatban is felmerülnek nehézségek, azok ugyanis gyakran túlkomplikáltak és/vagy „túl szellősek” ahhoz, hogy segédeszközzel áttekinthetők és használhatók legyenek. A különböző szavazási módok gyakorlati megvalósítása is problémákkal jár, pl. amikor a szavazósablonok nem minden szavazóhelyiségben állnak a látássérült választók rendelkezésére. Az EBU szakértői olyan esetekről is beszámoltak, amikor a szavazóhelyiségben dolgozó tisztviselők nem rendelkeztek elegendő és megfelelő ismeretekkel a vak és gyengénlátó szavazókat megillető jogokról és a rendelkezésükre álló segédeszközökről.

Jellegükből adódóan, a szavazólapok önmagukban a legtöbb látássérült választó számára nem hozzáférhetők. A vak szavazók nem tudják a szavazólapokon látható különböző elemeket

beazonosítani és az általuk választott lehetőséget vagy lehetőségeket önállóan megjelölni. Ugyanakkor a szavazólapos szavazás a gyengén- és az aliglátó szavazók bizonyos csoportjai számára elvileg akadálymentessé tehető. Ehhez a szavazólapon használt betűméreteknek és kontrasztnak megfelelőnek kell lennie, valamint a szavazóhelyiségekben nagyítót és megfelelő fényviszonyokat kell biztosítani.

A segítővel történő szavazásról szólva a jelentés megjegyzi, hogy a fogyatékossgal élő személyek számára ez a szavazás hozzáférhetővé tételének leggyakrabban választott módja. A segítővel történő szavazás biztosításakor az európai gyakorlatban két területen tapasztalhatóak nagy eltérések. Az egyik, hogy milyen módon történik a segítő kiválasztása. Ennek során biztosítani kell, hogy a szavazópolgárnak teljes mértékben a saját mérlegelési jogkörébe tartozzon, hogy kit választ segítőül. A második kritérium a segítővel történő szavazáshoz szükséges dokumentumok és igazolások köre, mely követelményt igyekezni kell a lehető legalacsonyabb szintre szorítani. Ezzel együtt, a segítővel történő szavazás korlátozza az önállóság és függetlenség elvét, és értelemszerűen akadályozza a szavazás titkosságát.

A szavazósablonos szavazatleadást vizsgálva, a jelentés különböző sablonkészítési és elosztási módszereket, sablon és szavazólap dizájnokat, illetve a szavazólapok tartalmának lehetséges elrendezési módjait mutatja be. A szavazósablonokat központilag, elegendő idő biztosítása mellett kell legyártani. A sablonokat a Braille mellett, nagybetűméretű, dombornyomott és megfelelő kontrasztú feliratokkal kell ellátni. A gyártás egyszerűbbé tétele érdekében országonként egységes szavazólapokat kellene használni, a hangfájlokat pedig már a választást megelőzően a látássérült szavazók számára online elérhetővé kell tenni. A bélyegzők használata az olyan választási rendszerek esetében lehet jó megoldás – mind a látássérült, mind a finommozgásos készségeik terén sérült szavazók számára –, amikor számok beírásával kell a szavazatot leadni. A szavazósablonok használhatósága azonban korlátozott, mivel nem teszi lehetővé jelöltek hozzáadását, sorrendjük megváltoztatását vagy törlését. A sablonnal történő szavazás nagyfokú függetlenséget biztosít, és elvileg garantálja a szavazatleadás titkosságát.

A korai, a választás napja előtt a szavazóhelyiségben történő szavazás mellett a jelentés azzal érvel, hogy az enyhítheti a

választás napjával járó stresszt, és a látássérült szavazók számára elegendő időt biztosít ahhoz, hogy nyomás nélkül hozhassanak megalapozott döntést. Ennek igénybevételéhez a lehető legkevesebb regisztrációs és dokumentációs követelményt kell előírni. Mindazonáltal, a korai szavazás hozzáférhetősége nagyban függ attól, hogy egyéb segédeszközök, mint például a szavazósablon rendelkezésre állnak-e.

A távoli szavazásnak – azaz amikor a szavazat leadása a szavazópolgárnak a szavazóhelyiségben való tényleges megjelenése nélkül történik – két, egymástól igen eltérő módját különbözteti meg a jelentés: a postai úton és a mozgóurnával történő szavazást. Ezekről a különbségektől függetlenül, a már fentebb említett okok miatt, a szavazóhelyiségen kívül történő szavazást minden szavazópolgár számára lehetővé kell tenni! Mindent meg kell tenni annak érdekében, hogy a szavazatleadási eljárások minél kevésbé legyenek komplikáltak. Egy vak vagy gyengénlátó személy otthona nagy valószínűséggel biztonságosabb környezetet, pl. megfelelő fényviszonyokat biztosít a számára, így egyéb szavazási módszerekkel kombinálva a távoli szavazatleadás növeli annak esélyét, hogy a látássérült választópolgárok önállóan tudjanak szavazni. Ugyanakkor veszélyeztetheti a szavazás titkosságát, ha a látássérült szavazóra rokonai vagy ismerősei nyomást próbálnak gyakorolni.

A legritkábban alkalmazott alternatív szavazási lehetőség, az elektronikus szavazás gyakorlati megvalósítási módjai nagyon különbözőek. Előfeltétele a szavazógépek rendelkezésre állása, azonban a szavazási eljárások, illetve a szavazóberendezések és az elektronikus szavazólapok igen sokfélék lehetnek. A vak és gyengénlátó szavazópolgárok minél szélesebb körének elérése érdekében javasolt mindenhol szavazóberendezéseket felállítani. A szavazógépet hozzáférhetően kell megtervezni és a szavazólapoknak is akadálymentesnek kell lenniük, egyebek mellett a berendezésnek beszélőfunkcióval, megerősítő hangjelzéssel, Braille-kijelzővel és Braille-billentyűzettel is rendelkeznie kell. A komplex szavazási módszereket kínáló országokban az elektronikus szavazás további előnyökkel is szolgál, mivel a jelöltek törlése, hozzáadása vagy sorrendjük megváltoztatása elektronikus felületen könnyebben elvégezhető. Ebből a szempontból mindegy, hogy a berendezés komputerbillentyűzettel, számbillentyűzettel vagy párhuzamosan többfajta billentyűzettel rendelkezik-e. Az elektronikus szavazás akkor biztosít esélyegyenlőséget, ha minden

szavazópolgár számára hozzáférhető. Ha az elektronikus szavazás akadálymentesen van kialakítva, biztosítja az önálló és titkos szavazatleadás lehetőségét. Ez a jelentés a választási módokat kizárólag azok hozzáférhetősége szempontjából vizsgálja, ezért a biztonság kérdéseivel nem foglalkozik.

Mindezen szavazási módok gyakorlati megvalósítása a választási folyamatban résztvevő tisztviselők tudatosságán múlik. Sokat segít, ha minden szavazásra ugyanazok a választási jogszabályok érvényesek, ugyanakkor nagyon fontos, hogy a szavazások lebonyolításában résztvevő személyek a választás során őket érintő kötelezettségekről tájékoztatást kapjanak. Ez általában képzések, tréningek formájában történik. Ugyanakkor 34 ország választási jogszabálya nem fogalmaz meg semminemű képzési követelményeket. Tizenegy ország ír elő kötelező képzést, jogszabályaikban azonban említés sem esik arról, hogy a fogyatékossgal élő személyek politikai jogait be kellene építeni a tananyagba. Emiatt a választási tisztviselők gyakran nincsenek tisztában azzal, hogyan biztosítsák a vak és gyengénlátó választók számára a politikai részvétel hozzáférhetőségét és az önálló szavazáshoz való jogukat. A választásokért felelős és azok lebonyolításában résztvevő tisztviselők tudatosságának kialakításában és fenntartásában hatékony segítséget jelent a vakok és gyengénlátók országos szervezeteivel történő folyamatos együttműködés.

A jelentés azzal a következtetéssel zárul, hogy a választások egyetlen európai országban sem teljes mértékben hozzáférhetők. Mindemellett a jelentés bemutat 26 olyan jó gyakorlatot, amelyek hozzájárulnak a vak és gyengénlátó szavazók egyenlő, önálló és titkos szavazási lehetőségeinek javításához. Bár a segítővel történő szavazásnak választható lehetőségként fenn kell maradnia, nem engedhető meg, hogy a látássérült választók számára ez legyen az egyetlen rendelkezésre álló szavazási mód, ahogy az a vizsgált országok 58 százalékában jelenleg is történik. Ahhoz, hogy az alternatív választási módok ténylegesen és teljeskörűen működhessenek, elengedhetetlen, hogy a választásokért felelős tisztviselők tisztában legyenek a hatályos jogszabályokkal, valamint a vak és gyengénlátó szavazók **igényeivel és szükségleteivel**. Az alternatív szavazási módokban benne rejlik annak lehetősége, hogy a választások hozzáférhetősége javuljon, ezzel is jelentős mértékben hozzájárulva a Fogyatékossgal élő személyek jogairól

szóló ENSZ egyezmény 29. cikkében foglaltak európai megvalósításához.

AZ AVA JELENTÉSRŐL

A teljes AVA jelentés, illetve annak más nyelvekre lefordított összefoglalója az EBU [akadálymentes szavazásról szóló honlapján](#) érhető el.

Az AVA jelentés az Európai Vakok Szövetsége (European Blind Union, EBU) megbízásából készült. Szerzői: Benedikt van den Boom (DBSV – Németországi Vakok és Gyengénlátók Szövetsége), Gesa Körte (DBSV – Németországi Vakok és Gyengénlátók Szövetsége) és Daan de Kort (Oogvereniging – Eye Association, Hollandia). A jelentésben előforduló hibákért a szerzők vállalnak kizárólagos felelősséget.

A jelentéssel és az akadálymentes szavazással kapcsolatos kérdés esetén, kérjük, lépjen kapcsolatba a következővel:

Antoine FOBE
EBU Head of Campaigning
European Blind Union
E-Mail: ebucampaigning@euroblind.org



Ez a jelentés az Európai Unió „Jogok, egyenlőség és állampolgárság” elnevezésű programjának társfinanszírozásával készült.